

Snijden, pletten, knellen en vallen grootste risico

15n = 21475

Marcel Knotter

In de metaalproduktenindustrie in Nederland komen relatief veel ongevallen voor. Het gaat dan vooral om ongevallen met handletsel als gevolg, met name snij- en knelletsel. Het NIA heeft in opdracht van het Ministerie van SZW een checklist opgesteld waarmee productie-medewerkers in de metaalproduktenindustrie zelf potentiële risico's kunnen herkennen.

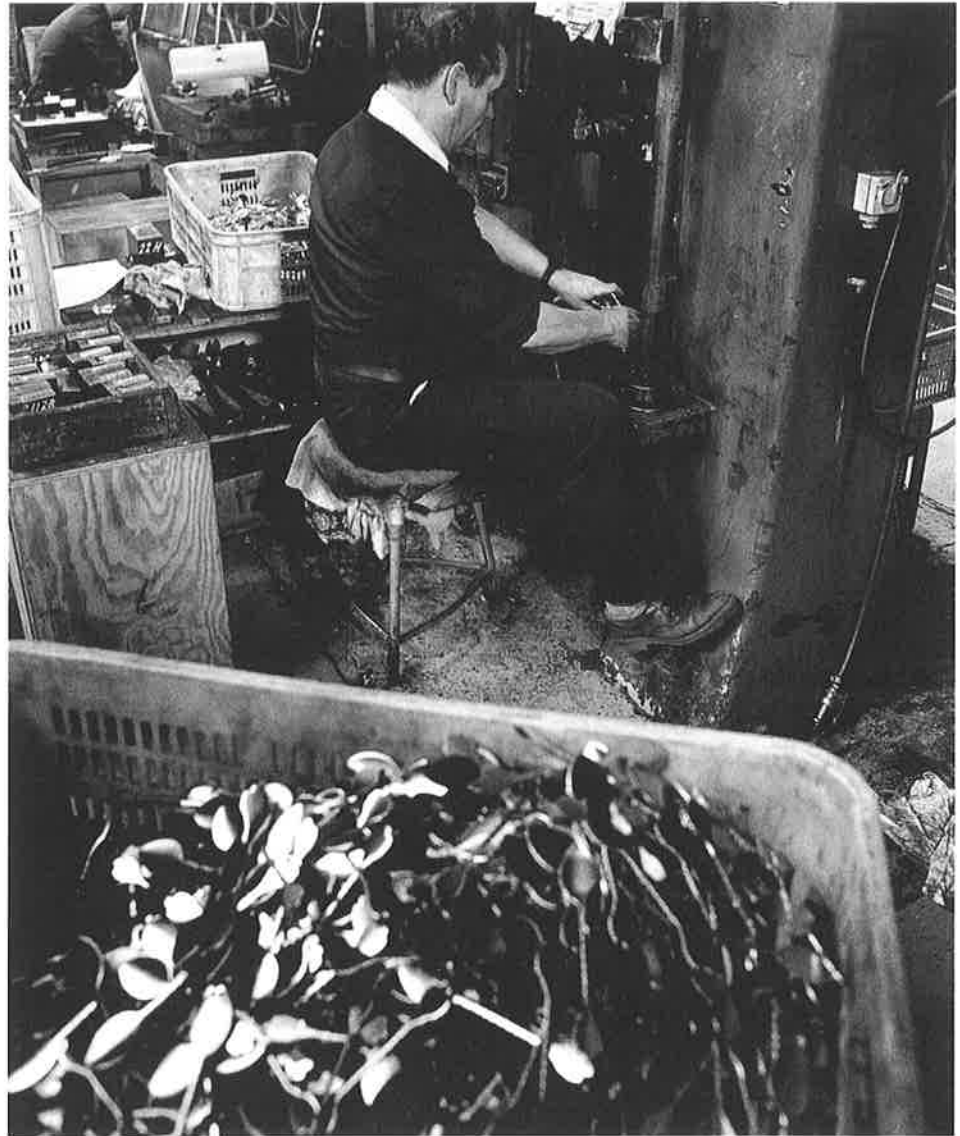
De uitkomst van de checklist moet antwoord geven op de vraag: 'Heb ik in mijn werk te maken met snij-, knel- of valrisico's die handletsel kunnen veroorzaken?' De bedoeling is het risicobewustzijn van werknemers te vergroten, wat vervolgens zou kunnen leiden tot het beheersen van die risico's.

Bij het opstellen van de checklist heeft vooral de praktische bruikbaarheid centraal gestaan. Uitgangspunt is geweest, dat niet meer vragen moeten worden gesteld dan noodzakelijk (hoe minder hoe beter), maar dat de checklist wel de hele metaalproduktenindustrie bestrijkt (inclusief smeden, stampen, persen, bankwerk, etc.). De vragen zijn algemeen gehouden, maar wel wordt specifiek gevraagd naar de meest risicovolle omstandigheden die zijn aangetroffen in de literatuur.

Nauwelijks informatie

Wie wil weten wat de belangrijkste oorzaken zijn van snij- en knelongevallen in de metaalproduktenindustrie in Nederland komt snel tot de conclusie dat deze vraag niet of nauwelijks beantwoord kan worden. Er bestaan in Nederland geen statistieken die een betrouwbaar inzicht geven in ongevallen en de achtergronden daarvan. Sterker nog, voor zover er überhaupt gegevens over arbeidsongevallen bestaan zijn deskundigen het erover eens dat deze cijfers lijden aan een grote mate van onderregistratie. Bovendien is een specifieke uitsplitsing van ongevalsgegevens naar bedrijfstak maar zeer beperkt mogelijk.

Om de checklist toch te kunnen baseren op betrouwbare en enigszins generaliseerbare informatie over de belangrijkste toedracht van ongevallen, is gebruik gemaakt van recente gegevens uit Duitsland. Aan de hand van zeer gedetailleerd cijfermateriaal

Er is nauwelijks informatie over de oorzaken van snij- en knelongevallen.

Foto: Chris Pennarts

De checklist

1. Hoe vaak vindt u dat uw collega's niet veilig met machines, gereedschappen en werkstukken omgaan, waardoor er handletsel kan ontstaan?
 vaak soms nooit
 2. Hoe vaak komen er bij de metaalbewerking deeltjes van het werkstuk vrij, waardoor handletsel kan optreden (bijvoorbeeld krullen, spaanders of vonken)?
 vaak soms nooit delen of
 3. Hoe vaak werkt u met niet goed functionerende machines en/of gereedschappen, waardoor handletsel kan optreden?
 vaak soms nooit
 4. Zijn de machines waarmee u werkt onvoldoende beveiligd tegen het bekneld raken of snijden van de hand?
 vaak soms nooit
 5. Is uw werkruimte zo krap, dat u zich gemakkelijk kunt stoten aan machines of werkstukken?
 vaak soms nooit
 6. Hoe vaak komt het voor dat u geen veiligheidshandschoenen draagt als u aan de machine werkt, terwijl dat eigenlijk wel zou moeten?
 vaak soms nooit
 7. Heeft u het afgelopen half jaar in uw werk een ongeluk gehad waarbij uw hand ernstig is bezeerd?
 ja nee
- En anderen op uw afdeling? ja nee
8. Zijn er veiligheidsvoorschriften beschikbaar, die aangeven hoe u veilig kunt werken met machines of gereedschap? ja nee

Als u op de vragen 1 tot en met 7 de antwoorden 'vaak', 'soms' of 'ja' hebt ingevuld, dan is er in uw werk sprake van een risico om handletsel op te lopen. Voor vraag 8 geldt het omgekeerde; daar is sprake van een risico als u het antwoord 'nee' heeft gegeven.

U kunt nu zelf vaststellen of er sprake is van veiligheidsrisico's. Ook al heeft u maar één keer een antwoord gegeven dat wijst op een risico, dan is het toch van belang hieraan aandacht te schenken. Elk risico is er één te veel!

Wat kan ik aan de risico's doen?

Soms kunt u zelf zorgen dat het risico op ongevallen kleiner wordt. U kunt bijvoorbeeld beschermende handschoenen dragen als dit nodig is, volgens de veiligheidsvoorschriften werken of duidelijkheid vragen over de juiste manier om met machines of gereedschappen om te gaan. Soms kunt u zelf maar weinig doen aan risico's en kunnen mogelijke oorzaken van ongevallen alleen worden weggenomen door bijvoorbeeld machines beter te beveiligen. Om betere beveiliging voor elkaar te krijgen is het van belang dat werknemers ook zelf aangeven welke risico's er bestaan en welke verbeteringen aangebracht kunnen worden.

Als op basis van de vragenlijst blijkt dat er sprake is van risico's waaraan u zelf weinig kunt doen dan kunt u het beste contact opnemen met uw chef. Uw chef is er net als u voor verantwoordelijk dat, als dat nodig is, de nodige maatregelen worden getroffen. Aarzel niet om uw chef aan te spreken. Iedereen heeft er belang bij dat u en uw collega's het werk goed en veilig kunnen uitvoeren!

van het Hauptverband der Gewerblichen Berufsgenossenschaften, Zentralstelle für Unfall-verhütung und Arbeitsmedizin in Duitsland werd duidelijk hoe ongevallen in de metaalproductenindustrie met handletsel als gevolg ontstonden. Volgens deskundigen is de wijze waarop in Duitsland en Nederland metaalbe- en verwerkt voor een belangrijk deel hetzelfde. Dit geldt zowel voor productiemiddelen en organisatiestructuur als voor scholingsniveau en personeelssamenstelling. Voor de zekerheid zijn gegevens van de voormalige Oostduitse metaalproductenindustrie buiten beschouwing gelaten.

'Unfalltypen'

In de Duitse statistieken wordt de ongevalstoedracht onderscheiden

naar kenmerken van het 'werkterrein' (bijvoorbeeld een keuken, smederij of op de weg), naar de ongevalsveroorzakende voorwerpen (bijvoorbeeld een machine, glas, pers, boor, trap), de beweging van het voorwerp (gevallen, slagbeweging, weigeren van een rem of beveiliging), de activiteit van het slachtoffer (bedienen, sturen, springen, trekken) en ten slotte de gemaakte beweging van het slachtoffer (springen, vallen, geduwd worden). Op basis van een analyse van ongevalstoedrachten zijn de meest voorkomende omstandigheden achterhaald waaronder zich ongevallen in de metaalindustrie - met handletsel als gevolg - voordoen. Deze omstandigheden of 'Unfalltypen' zijn de volgende:

1. Bij het bedienen van de machine heeft het slachtoffer de machine ongeoorloofd benaderd en is door de machine 'gegrepen'. Hierbij is de beweging van het slachtoffer meestal bewust gemaakt (substandaard) en de beweging van de objecten is volgens normaal functioneren (standaard). Deze omstandigheid doet zich bij 48% van de betreffende ongevallen voor.

2. Bij het bedienen, be- of verwerken van gereedschappen, werkstukken of machine(onderdelen) stoot het slachtoffer zich aan een niet in beweging zijnde object. Hierbij is volgens de Duitse gegevens de beweging van het slachtoffer meestal ondoordacht en ongecontroleerd. Dit gebeurt in 24% van de (on)gevallen.

3. Het slachtoffer wordt getroffen door een rondslingerend deel van het werkstuk (14%).

4. Het slachtoffer wordt door kantelende, vallende of glijdende voorwerpen getroffen. Hierbij gaat het meestal om machinedelen of werkstukken (8%).

5. Niet functionerende materiaaldelen van machine of gereedschap treffen met grote snelheid het slachtoffer. (1%)

Diverse andere omstandigheden zorgen voor 5% van de ongevallen met handletsel als gevolg. De bovenstaande toedrachten zijn als uitgangspunt genomen voor de op te stellen checklist. Bovendien zijn op grond van beschikbare literatuur vragen geformuleerd over het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen en het feitelijke voorkomen van ongevallen met handletsel als gevolg. Een conceptvragenlijst is uiteindelijk door tien veiligheidskundigen beoordeeld en van commentaar voorzien.

Ervaringen

Nadat op basis van het commentaar van de veiligheidskundigen een aangepaste versie van de checklist is gemaakt, is deze door medewerkers in de metaalproductenindustrie zelf beoordeeld.

Het doel van de beoordeling door metaalarbeiders was tweeledig. Allereerst een oordeel over de 'kwaliteit' van de vragenlijst: In hoeverre passen de risico's die in de lijst zijn opgenomen, ook bij de feitelijke werksituaties; zijn de vragen en toelichting duidelijk geformuleerd; levert het invullen van de lijst een andere kijk op de aanwezige risico's

Tabel. Ervaren risico's in de eigen werksituatie (N 135)

ongevals-risico	vaak	soms	nooit
1. Collega's onveilig met machines, gereedschap en werkstukken.	4%	90%	6%
2. Bij metaalbewerking komen deeltjes vrij	48%	45%	7%
3. Machines functioneren niet goed	5%	40%	55%
4. Machines onvoldoende beveiligd	15%	59%	35%
5. Werkruimte is krap	18%	49%	33%
6. Geen veiligheidshandschoenen aan	6%	40%	54%
	<i>ja</i>	<i>nee</i>	
7a. Afgelopen half jaar handletsel opgelopen	5%	95%	
7b. Collega afgelopen half jaar handletsel opgelopen	32%	67%	
8. Veiligheidsvoorschriften beschikbaar	92%	8%	

(bewustwording) en tenslotte zou een en ander aanleiding geven tot het aanspreken van de directe chef op de uit de checklist blijkende risico's. Een tweede doel was om feitelijke risico's te achterhalen. De resultaten van de test bij 135 productie-medewerkers - verdeeld over acht bedrijven in de metaalproductenindustrie - staan in de tabel.

Relatief veel van de ongevalstoe drachten komen volgens de respondenten 'vaak' of 'soms' voor. Dit zijn in principe situaties waarbij het verstandig is om samen met anderen - bijvoorbeeld de directe chef - het geconstateerde risico nader te bekijken.

Uit de vragen over de bruikbaarheid van de checklist bleek dat ruim 20% van de beoordelaars op basis van de vragenlijst tot een ander risico-bewustzijn was gekomen. Hiervan vindt de overgrote meerderheid dat voorheen de risico's lager werden ingeschat dan uiteindelijk via de checklist naar voren kwam.

Verheugend is dat op basis van de checklist bijna 70% de chef zou benaderen met opmerkingen over de geconstateerde risico's. Dit geeft aan dat de checklist en de toelichting een actieve houding van medewerkers ten aanzien van risico-beheersing lijkt te stimuleren.

Op basis van de beoordeling door mensen uit de praktijk, blijkt dat de huidige checklist een praktisch werkbaar instrument is om tot vergroting van het risico-bewustzijn van medewerkers in de metaalproductenindustrie te komen.

Het gebruik van de checklist zou een bijdrage zou kunnen leveren aan het bewerkstelligen van meer aandacht door medewerkers zelf voor de risico's waarmee zij in hun werk te maken hebben. Op basis hiervan wordt het mogelijk in samenwerking met andere betrokkenen, de ongevalsrisico's beter te beheersen en - bij voorkeur - zoveel mogelijk te voorkomen.

De auteur

Marcel Knotter is werkzaam bij de Arbo-managementgroep van het NIA.

Geïnteresseerden kunnen een exemplaar van het rapport opvragen bij het NIA. De titel is: 'Handletsel in de metaalproductenindustrie; een checklist voor het opsporen van veiligheidsrisico's', Marcel Knotter & Liliane Hopstaken, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA, Amsterdam, augustus 1993. Tel.: 020-5498480.

Praktijkgids Arbeidsveiligheid 1994

De nieuwe praktijkgids Arbeidsveiligheid is zojuist verschenen bij Samsom Bedrijfsinformatie BV. De praktijkgids Arbeidsveiligheid sluit aan bij de heroriëntatie van de overheid op de Arbowet. De indeling van het boek, waarvan alle hoofdstukken zijn geactualiseerd, komt in grote lijnen overeen met de indeling van het nieuwe Arbobesluit. Het boek is een leidraad voor het bewerkstelligen van een goede veiligheid op de werkplek. Daarom komen naast arbeidsveiligheid ook aspecten als arbeidshygiëne, ergonomie en gezondheid aan de orde.

Het boek bevat de volgende hoofdonderwerpen: Arbo- en verzuimbeleid, inrichting van de werkplek, gevaarlijke stoffen, fysieke belasting, fysieke factoren, gevaarlijke werktuigen en omstandigheden, inhoud en organisatie van de arbeid.

De praktijkgids Arbeidsveiligheid is een heldere, bondige en praktijkgerichte uitgave die de lezer alle benodigde informatie verschaft: een korte omschrijving van het risico, hoe de lezer daarmee op de werkplek dient om te gaan, welke normering en regelgeving van toepassing is. Daarmee is het een praktische hulp bij het maken van een risico-inventarisatie en -evaluatie.

De gids is vooral bedoeld voor leidinggevend en medewerkers die dagelijks omgaan met risicovolle werksituaties (met bijbehorende voorschriften).

Praktijkgids Arbeidsveiligheid is bedoeld voor mensen die dagelijks met veiligheidsvoorschriften en -taken worden geconfronteerd. Prijs: f 93,50 voor abonnees f 75 (elk jaar geactualiseerde versie).

Bestelnummer: ISBN 9014049382. Verkrijgbaar bij de boekhandel of Samsom Bedrijfsinformatie BV, tel. 01720-66800.